

СИНЕРГЕТИЧНІ ПІДХОДИ В РЕГУЛЮВАННІ КОМПЛЕКСНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

В надрах природознавства народився новий науковий напрям, що отримав назву синергетика або теорія самоорганізації. Синергетика у перекладі означає сумісну дію і розглядається як наука, що вивчає загальні закономірності утворення й руйнування упорядкованих структур у складних невірноважених системах будь-якої природи (фізичної, хімічної, біологічної, економічної, соціальної тощо) [2, с. 29]. У рамках постнеокласичної науки синергетика розглядається як принципово новий етап існування людини в світі, регламентуючий його розумну поведінку. Ключовими тут стають замість самовпевненого «монологу» діалог людини з природою, синтез раціонального людського знання і мудрості [1, с.48]. Синергетика набагато складніше ніж усереднювання або схожість. Основними принципами синергетики виступають: рівність процесів руйнування та будівництва, процес будівництва має єдиний алгоритм, нерівноважність в системі є джерелом створення нового порядку [3, с. 371]. Синергетика виявляється у взаємоузгодженні соціальної та економічної, екологічної та економічної, а також екологічної та соціальної сфер, і на цьому ґрунтуються теорії соціально орієнтованого, екологічно орієнтованого та ергономічного суспільного господарства [4, с. 55]. Задача синергетики полягає у з'ясуванні законів побудови організації, виникнення упорядкованості певних систем, принципів, напрямків, тобто мова йде про оптимальну упорядкованість і організацію, що особливо гостро постає при дослідженні соціо-еколого-економічних проблем в сфері природокористування.

Для усунення негативних проявів у сфері природокористування доцільним є перегляд існуючої системи використання природних ресурсів, яка б відповідала принципам сталого розвитку та ґрунтувалась на досягненні компромісу між економічними, екологічними та соціальними потребами суспільства. За таку альтернативу пропонується застосовувати концепцію комплексного природокористування, що можливе тільки в умовах сталого розвитку й при впровадженні екологічно орієнтованої ринкової економіки та екологічно відповідального бізнесу. Еволюція концепції від лінійної до просторово-системної системи, в якій природокористування виступає результатом складної взаємодії між суспільством і природою, підкреслює особливості синергетичного підходу при узгодженні регуляторної політики та практики.

Наявність первинних характеристик основних категорій природних ресурсів і їх використання надає можливість вирішити завдання щодо комплексної оцінки ресурсного потенціалу регіону. Синтез інтегральних показників може бути здійснений на принципах суперпозиції декількох ресурсів з урахуванням вагових коефіцієнтів, що відображають лімітуючі значення ресурсу для господарського комплексу країни загалом (в порядку убывання – мінеральні, паливні, лісові, аграрні, кліматичні, екологічні, водні й гідроенергетичні) і чисельність населення, зайнятого у використанні та переробленні різних типів ресурсів для кожного регіону [2, с. 156].

Впровадження комплексного природокористування з позицій синергетичного підходу полягає в узгодженні збалансованого природокористування і оптимізації використання природно-ресурсного потенціалу, що забезпечує зростання ресурсоефективності в умовах ринкової економіки. Регулювання комплексного природокористування виступає реальним механізмом включення природозахисної політики у функціонування господарських систем, особливо актуально його задачі виявляються при впровадженні екологічно орієнтованої ринкової економіки та екологічно відповідального бізнесу. Регуляторна політика зазначеного природокористування спрямована на досягнення оптимального регулювання державою користування природними ресурсами і може здійснюватись шляхом залучення законодавчо-правових та нормативних регуляторів природокористування, до яких належать державні та регіональні нормативотворчі документи. Тому сутність регулювання у сфері природокористування, на нашу думку, полягає у функціонуванні організації, мотивації і координації, плануванні, прогнозуванні, аналізу, обліку і контролю та інших видів виконавчо-розпорядчої діяльності.

Вдосконалення організаційно-економічного механізму регулювання можливо через побудову конструктивної моделі. Ефективне моделювання досягається при врахуванні наступних факторів: наявності правової бази, знаходження спеціального інструментарію, існування ефективних організаційних структур, які сприяють через особливі важелі вирішенню проблем комплексного використання природних ресурсів.

1. Дорогунцов С.И., Ральчук А.Н. Хозяйствование – синергетический инвариант / С.И.Дорогунцов, А.Н. Ральчук. – К.: Оріяни, 2006. – 228 с.
2. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект). Наукова монографія / С.А. Єрохін – К.: Вид-во «Світ Знань», 2002. – 528 с.
3. Князев О.А. Синергетические эффекты в современной мировой экономике / О.А.Князев // Экономические науки. – 2008. – №12 (49). – С. 370 – 374.
4. Крюкова І.О. Суспільно-економічні аспекти синергетики / І.О. Крюкова // Економічний часопис-XXI. Науковий журнал. – 2010. - № 5-6. – С. 53 – 57.